

Ogenjca

*Daj, ti sestra, draga sestra,
rajši prej nas postreliti!
Živih ne, le mrtve smejo
oni v róke nas dobiti.*

(Milan Vrtačnik — Andrej Galeb: Balada iz kraške jame)

31. julija pred osemtridesetimi leti se je v srcu Velike gore nad Loškimi potokom zgodila tragedija, ki izpričuje herojski pogum ranjenih partizanov in njihove bolničarke. Ranjenci z bolničarko Mimico so se namreč raje odločili za prostovoljno smrt, kot da bi prišli živi sovražniku v roke. Komaj dvajsetletna bolničarka Mimica je zmogla moč, da je streljala na nemočne tovariše, svoje varovance, in s tem izpolnila njihovo poslednjo željo in svojo zaobljubo.

Konec junija in v začetku julija 1942 so Italijani pripravljali veliko ofenzivo na osvobojeno ozemlje. Doktor Peter-Aleksander Gala se je z ranjenci umaknil iz zasilne bolnišnice na Petelinjeku nad Loško dolino v skrito bolnišnico, ki so jo zgradili na Ogenjci, v gozdu blizu Mrtalozov, slabo uro oddaljeno od Bele vode. Sovražnikova ofenziva je bila že čisto blizu, zato so hudo ranjene z bolničarko Mimico skrili v kraško jamo v bližini bolnišnice.

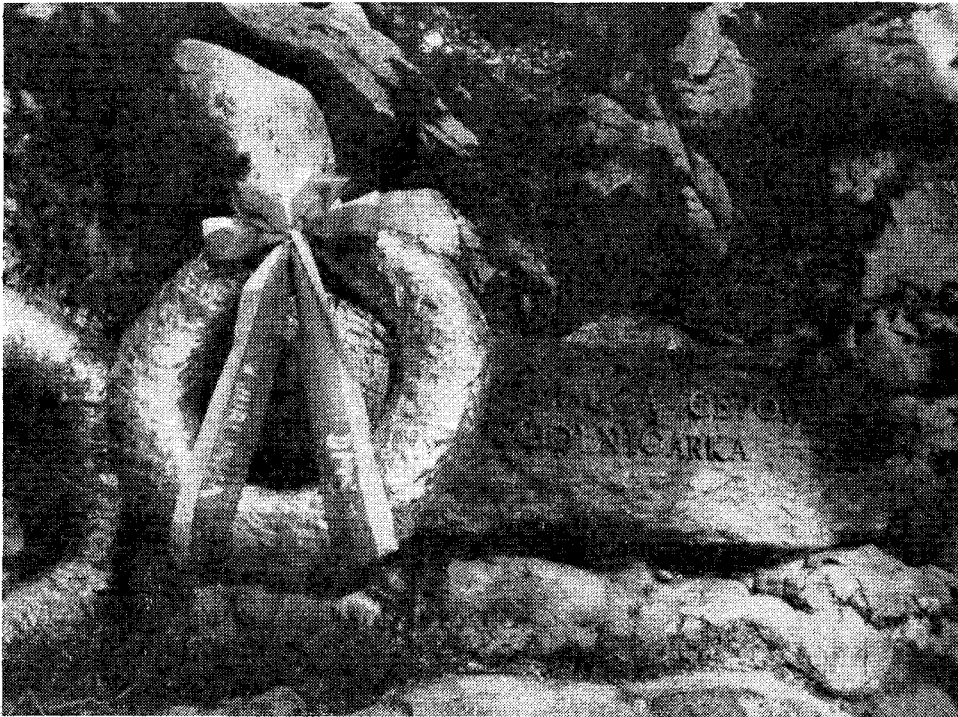
Čez dobra dva dni, ko je bila najhujša vihra mimo, je dr. Peter našel v okolici jame sledove borbe, iz globine pa se je vil steber dima. To je potrdilo njegovo slutnjo, ki ga je obhajala 31. julija popoldne, ko je poslušal streljanje in krike, ki so prihajali iz smeri, v kateri je bila bolnišnica. Med dimom je v temni globini jame nejasno slutil obrise golih nog. Nihče se ni odzval. Baraka, v kateri je bila bolnišnica, pa je bila požgana.

Čeprav so italijanski vojaki še vedno stražili okolico jame in postavljali zasede, se je dr. Peter še dvakrat vrnil k njej. Mučilo ga je vprašanje, kaj se je zgodilo. Strašen prizor v jami je kazal le enajst razpadajočih trupel z osmojenimi lobanjami. Bolničarke Mimice ni bilo med njimi. Dokončen odgovor na vprašanje, kaj se je zgodilo, je ostal skrivnost polnih sedemindvajset let. Ljudje iz doline so trdili, da je bila bolnišnica izdana. Dr. Peter pa je bil prepričan, da nihče izmed osebja ni izdal bolnišnice.

Potrditve o tem, da je bilo skrivališče res izdano, je dr. Gala našel jeseni 1944 v Partizanskem dnevniku. V njem je opisal dogodke preživeli ranjenec Vinko Smolnikar. Šele po vojni pa je dr. Gala zvedel, da sta tragedijo preživela še dva: Ivan Mulec in Ivan Snój. Vsi trije so enako opisovali dogodke. Povedali so, da je bil med ranjenci v jami tudi Ernest Senčar, ki je trdil, da je revmatičen

bolnik. Z nekim izgovorom je odšel iz jame. Ker se ni vrnil, so slutili, da jih bo izdal. Dogovorili so se, da živi sovražniku ne bodo prišli v roke; v tem primeru naj jih bolničarka Mimica ustrelji.

Štiriintrideset let po tragediji na Ogenjci so v drugem delu jame, ki je s prvim povezan z ozkim rovom, našli okostje. Na Inštitutu za sodno medicino v Ljubljani so ugotovili, da gre za okostje ženske približno dvajsetih let, srednje postave. Po objavi v časopisu ITD se je oglasil Mimičin brat in pokazal fotografije svoje sestre. Takrat so šele zvedeli, da je bila bolničarka Mimica — Marija Čepon.

Del spominskega obeležja nad vhodom v kraško jamo.

Marija Čepon je bila rojena 27. marca 1922 v Pakem pri Borovnici. Mati vdova je s težavo preživljala tri sinove in hčerko. Ko se je starejši brat osamosvojil, se je Mimica preselila k njemu in se izučila za modistko. Službe ni dobila in je kot služkinja delala pri ljubljanskih družinah.

K Petru — Aleksandru Gali so Mimico pripeljali sredi julija 1942. Čeprav je bilo slišati, da se bliža ofenziva, je bil nove bolničarke vesel, saj so rekli, da je šolana. Dr. Gala je njen prihod opisal takole:

»Kot vsakega novinca, so jo partizani sprva sprejeli z rahlim nezaupanjem, ki pa je kmalu splahnelo. Mimica je bila namreč požrtvovalno in pridno dekle. Celó zelo resna je bila, bolj kot je bilo primerno njenim mladim letom. Šale skorajda ni poznala. Nikoli je nisem videl, da bi se smejala. Bolničarsko delo je

opravljala nadvse natančno. Tako me ni veliko motilo, da so mi jo poslali kot izkušeno bolničarko, čeprav sem po njenem delu kmalu ugotovil, da to ni bila.

Navadil sem se že, da v partizanih različne stvari, in tudi ljudi, ocenjujejo z drugačnimi merili, kot sem jih bil vajen prej. Zato sem tudi Mimico potrpežljivo učil, kako je treba prijeto sterilno obvezo, prekuhati brizgalko in igle za injekcije ter podobno. Hitro in dobro je srkala vase novo znanje, in res je imela veliko smisla za bolničarsko delo. Kmalu je osnovno bolničarsko delo, kakršno je bilo treba takrat znati, povsem obvladala. Kazalo je, da bo zelo dobra pomočnica«.

Tudi trije ranjenci, ki so preživeli tragedijo na Ogenjci, se Mimice spominjajo kot izredno požrtvovalnega dekleta.

Ko je bilo končno znano, kaj se je zgodilo na Ogenjci in kdo je bila Mimica, so se odločili zbrati podatke tudi za ostale žrtve izdaje. Posmrtni ostanki večine žrtev so počivali v skupnem grobu v Kočevju. Napornega zbiranja podatkov se je lotil prvoborec iz Bele vode, Karel Mikulič. Tako je danes, poleg treh preživelih, znanih še deset padlih ranjencev v kraški jami. Trije junaško padli ranjenci pa so še vedno neznan.

Pred tremi leti, 35 let po tragediji, je devet občin svečano odkrilo spominsko obeležje na Ogenjci. Načrt zanj je izdelal dr. Peter — Aleksander Gala sam. Izdelal je relief, ki ponazarja dogodek. Pokroviteljstvo nad tem obeležjem je pred tremi leti prevzel Klinični center v Ljubljani.

26. julija so v okviru občinskega praznovanja dneva borca in dneva vstaje ter praznika krajevne skupnosti Loški potok na Ogenjci slovesno odprli muzej »Dom dr. Aleksandra Gale-Petra«. V muzeju so zbrani dokumenti, ki govorijo o Ogenjci in o Loškem potoku med NOB. Med eksponati je tudi veliko platno slikarke dr. Danice Bem-Gala, soproge pokojnega dr. Aleksandra Gale, ki ponazarja bolničarko Mimico, kako pričakuje prihod Italijanov in ščiti ranjence v jami. Karel Mikulič, predsednik odbora za izgradnjo, ki ima velike zasluge za ta lepi muzej sredi čudovitih notranjskih gozdov, je povedal, da bodo zbirko še dopolnili.

Kaj se je dogajalo 31. julija pred 38 leti, je ob otvoritvi muzeja zbranim povedal Ivan Mulec, eden izmed treh ranjencev, ki so preživeli tragedijo:

»Ko so nas pred italijansko ofenzivo prenesli iz barake v jamo, je odšla Mimica zvečer iz jame pogledat, kaj je z barako. Vedeli smo le to, da ji je ime Mimica«. Po 15 do 20 minutah je prišla povedat, da so barako požgali. V jami je bilo hladno, noč, drug drugega sploh nismo videli. Kaj bomo zdaj, smo spraševali. »Živi jim ne smemo priti v roke«, je rekla Mimica. »Jaz sem skojevka. Sama sem ostala z vami. Ostala bom za vedno«.

Bila je dolga, mučna noč. Na lestvi sta stražila Mimica s pištolo in Ciril Vidmar s puško.

Naslednji dan je bil miren. Napad smo pričakovali zjutraj. Drugo noč in tretji dan do približno tretje ure popoldne se ni nič zgodilo. Takrat pa sta začela Mimica in Vidmar na straži streljati.

Mimica je prišla po lestvi v jamo in vprašala, če naš dogovor še velja. Začela je streljati. Vidmar je streljal v Smolnikarja, a ga ni zadel. Nato je ustrelil sebe. Mimica je bila v začetku zbrana, mirna. Potem je postala raztresena. Oči so ji žarele. Trije izmed ranjencev so se zbal, da bodo ostali živi. Mimici so kleče

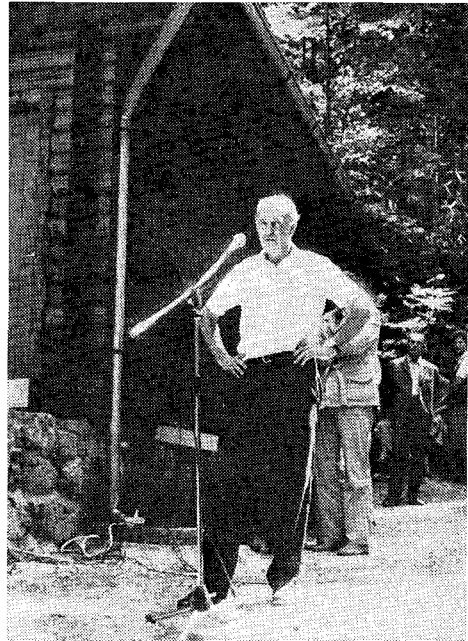
zaprli pot v rov; glave so tiščali skupaj, da bi za vedno ostali tu. Mimica je skočila čeznje in se v rovu ustrelila.

Midva s Snojem sva ležala skupaj. Kam zdaj? S čim se ubiti? Hlačni pas je ovil okoli vratu, da bi se obesil. Toda obesiti se ni bilo kam.

»Predajte se«, so kričali zgoraj. Počila je bomba. Nekdo je zaklical: »Pojdi k Mimici po pištolo, da nas boš ubil«. Nekemu fantu je bomba skoraj odtrgala roko. Nekaj jih ni bilo dobro zadetih. Hropili so. Fant z odtrgano roko jih je stiskal za vrat, da so umrli. Nato je šel v rov, se vrnil in povedal, da Mimice ni, in obležal na tleh.

Zunaj so kričali: »Predajte se, sicer boste vsi pocrkali«! Prišel je izdajalec. Vprašal je, kje je orožje. Vzel je Vidmarjevo prazno puško in jo odnesel Italijanom. Prišli so oficirji in vojaki ter kričali, kje je Mimica. Pregledali so rov, a je niso našli.

Spravili so nas iz jame: mene, tistega 15 do 16 let starega fanta, ki mu je odtrgalo roko. Niso mogli verjeti, da je ostal v tem peklu kdo živ. Odpeljali so nas k požgani baraki, jamo pa so zasuli z bombami.

Ivan Mulec, preživeli ranjenec z Ogenjce, se spominja . . .

Nato so nas odpeljali v Mrtaloz. Opolnoči so nas s tovornjakom prepeljali na pokopališče v Grčarice. Jama za nas je že bila skopana. Vendar se je nekdo pripeljal na motorju in naročil, naj nas peljejo nazaj. In res so nas odpeljali v ljubljansko vojaško bolnišnico. Pustili so nas brez zdravil in nas mučili. Mene so z iglo vsega prebodli. Kasneje so nas poslali v Italijo.

Po kapitulaciji Italije sem se vrnil v partizane. Izdajalca Ernesta Senčarja je odkril Vinko Smolnikar v Dolenjskih Toplicah. Za svoje sramotno dejanje je prejel zasluženo kazen.«

O tem dogodku pripravljajo film. Dr. Gala je namreč napisal knjigo Ogenjca, v kateri je opisan omenjeni tragičen dogodek.

Presunjeni smo poslušali pripoved Ivana Mulca, čigar glas se je trgal ob podoživljanju grozodejstva na Ogenjci.

Sredi globokega gozda, kjer so nekdaj odmevali strelji, eksplozije, smrtni kriki, je zdaj mir.

V to tišino je zazvenela pesem in godba ter recitacija. Lep, doživet kulturni program so izvedli krajani Loškega potoka in Ribnice ter člani KUD Kliničnega centra in Medicinske fakultete dr. Lojz Kraigher iz Ljubljane. Njihove recitacije so nas globoko pretresle, še posebej nastop njihovega mentorja, igralca Frančka Drogenika.

Na prireditvi so sodelovali člani KUD Kliničnega centra in Medicinske fakultete dr. Lojz Kraigher iz Ljubljane.

Prisluhnili so nekdanji borci, krajani, ki ne bodo pozabili grozot in velikih žrtev, ki jih je dalo to prebivalstvo za osvoboditev. O tem nam je govoril predsednik krajevnne skupnosti Ivan Lavrič.

»Zbrali smo se«, je med drugim dejal Franc Šifkovič, generalni direktor Kliničnega centra v Ljubljani, »da obudimo spomine na slavna dejanja iz naše narodnoosvobodilne borbe in revolucije, pa tudi zato, da spletemo in okrepimo vezi med nami, še posebej med generacijami, ki nismo sodelovale v tej epopeji slovenskega naroda, in njenimi neposrednimi udeleženci. Zbrali smo se, zave-

Člani moškega pevskega zbora z generalnim direktorjem Kliničnega centra v Ljubljani Francem Šifkovičem pred »Domom Aleksandra Gale-Petra«.

dajoč se, da ni dovolj ohranjati dogodke izpred osemindesetih let le v spominskih preživelih, ampak so potrebna, še posebej za mlajše generacije, tudi pisana izročila in ostala materialna obeležja . . .«. Partizanska bolnišnica Ogenjca ni bila med večjimi in v slovenski javnosti bolj znanimi bolnišnicami, vendar pa jo smrt trinajstih ranjencev in njihove bolničarke, ki so se rajši sami odločili umreti, kot pa bi se vdali sovražniku, dviga iz anonimnosti in postavlja v sam vrh tragičnih in herojskih dejanj našega naroda. Dejanj, ki jih ne smemo pozabiti, in na katerih temelji naša sedanja samoupravna družba«.

Ogenjce ne smemo pozabiti. Še zlasti ne medicinske sestre. Delegacija Društva medicinskih sester Ljubljana vsako leto 12. maja — ob mednarodnem dnevu medicinskih sester, položi venec na Ogenjci. Obiščite jo kdaj tudi vi. Leži v prelepih gozdovih nad Loškim potokom, nad vasmi, ki so nesebično pomagale ranjenim partizanskim borcem (muzejski ključ hrani Karel Mikulič v Beli vodi). Prav prebivalcem Loškega potoka in partizanskim bolničarjem je pokojni dr. Peter — Aleksander Gala posvetil svojo knjigo »Ogenjca«.

ČLOVEK NE MORE BITI PRAVIČEN, ČE NI ČLOVEČEN.

Vauvenargues